

technical) educational institutions in order to ensure high-quality professional training of qualified workers capable of rapid adaptation in changing conditions of professional activity. The essence of the concept of "professional competence of a qualified worker" is revealed, the groups of skills that a future qualified worker must master for effective work at the workplace are highlighted, special attention is paid to the development of "soft skills" as the most demanded social skills in the coming decades; the structure was analyzed and the main components of the professional competence of a labor qualification specialist were recognized; it was established that the task of setting the content of the education of future specialists with labor qualifications, institutions of professional (vocational and technical) education should be solved in stages, with the help of new ways of organisation of the educational process, introduction of modern teaching methods and technologies.

Key words: *professional competence, professional competence of a skilled worker, a skilled worker, professional skills, soft skills*

УДК 378.13:37.013.47

Ігор Іваній

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ORCID ID [0000-0001-8245-1371](https://orcid.org/0000-0001-8245-1371)

Світлана Гвоздецька

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-7744-7471

DOI 10.24139/2312-5993/2022.09-10/164-172

АКМЕ-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ФІЗКУЛЬТУРНІЙ ОСВІТІ

У статті описано акме-культурологічний підхід до організації професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у закладі вищої освіти, в основі якої покладено духовні цінності самореалізації особистості в цілому і окремі її якості. При цьому розглядається система суб'єктивного становлення студента у контексті цілісного процесу професійної фізкультурної освіти. Вказується на можливості управління якістю професійно-педагогічної підготовки студентів з позицій акме-культурологічного підходу, який полягає у виборі методів і технологій навчання погоджених з внутрішніми властивостями фізкультурного освітнього процесу.

Ключові слова: *акме-культурологічний підхід, майбутні фахівці з фізичного виховання та спорту, професійно-педагогічна підготовка, суб'єктивне ставлення, освітній процес.*

Постановка проблеми. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту як динамічний соціокультурний феномен освітнього простору зумовлює збагачення духовного, фізичного, соціального, наукового і технологічного аспектів розвитку суспільства, що спонукає до комплексного розгляду та розв'язання навчальних проблем підготовки конкурентоздатних фахівців на кардинально новій науково-педагогічній основі. Цим визначається актуальність проблеми зміни змісту, форм і методів

навчальної діяльності студентів й не менш радикальної зміни сутності педагогічної взаємодії, перегляду традиційних підходів, реалізованих у навчальному процесі. Таким чином, як до діяльності викладача, так і до організації освітнього процесу у закладі вищої освіти сьогодні постають нові вимоги. У цьому зв'язку можливо виділити дві групи завдань, які належить вирішувати викладачу. Перша пов'язана з трансляцією навчального матеріалу на основі компетентнісного підходу, а друга пов'язана з активізацією творчого потенціалу студентів, стимулюванням їх самостійності у вирішенні освітньо-професійних завдань. На наш погляд, саме в цьому контексті широке застосування у фізкультурному освітньому просторі отримують акмеологічна і культурологічна концепції, коли педагогічні системи професійної фізкультурної освіти починають аналізуватися в термінах теорії педагогічної акмеології і культурології.

Аналіз актуальних досліджень. Професійна підготовка фахівців з фізичного виховання та спорту на засадах акмеології досліджувалася вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема такі її аспекти: практичне використання професійної акмеології (Gay, 1996); теоретичні та прикладні засади акмеології спортивних досягнень (Новицький, 2009); акмеологічний аналіз спортивної індивідуальності (Yawozski, 2007); акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання (Дерека, 2017). Вчені вказують, що акмеологічний підхід надає можливість досягнення такого стану професійної фізкультурної освіти, який можна назвати множиною суб'єктивних професійно-управлінських вершин з визначеними особливостями функціонування і перспективами особистісно-професійного розвитку її суб'єктів.

Сучасні дослідження культурологічного підходу до професійної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту у працях вітчизняних та зарубіжних учених розглядається за такими напрямками: розкриття сутності фізичної культури і побудови її теорії з позицій філософсько-культурологічного рівня майстерності (Сидорчук, 2015); розкриття понять, форм фізичної і спортивної культури фахівця та її духовно-фізичного смислу (Gzabowski, 2004); формування професійно-мовленевої культури майбутніх фахівців з фізичного виховання (Кондрацька, 2017). Автори вказують, що реалізація культурологічного підходу пов'язана з прагненням подолати тенденції розвитку без особистісної, абстрактно-формальної педагогіки, формуванням у

майбутніх фахівця здатності до самоосвіти, саморозвитку, перетворювальної діяльності та її свідомого підкорення ціннісним соціокультурним пріоритетам. Все частіше наголошується на необхідності поєднання мотиваційно-когнітивних та поведінкових компонентів структури особистості та формування її професійно-педагогічної культури.

Теоретичний аналіз вищезазначених та інших праць науковців показує, що акмеологічний і культурологічний підходи доповнюють один одного, що дозволяє найбільш повно відбити специфіку професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. Проте питання, що розкривають акме-культурологічний (інтегрований) підхід до організації педагогічного процесу у спеціальній фізкультурній освіті, зокрема професійно-педагогічної підготовки студентів, сьогодні залишається недостатньо вивченими.

Метою статті є описання акме-культурологічного підходу до організації професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у закладі вищої освіти, в основі якої покладено духовні цінності самореалізації особистості в цілому й окремих її якостей.

Методи дослідження: використано аналіз і синтез науково-методичної літератури у галузі фізичної культури та спорту – з метою з'ясування стану розробленості проблеми акме-культурологічного підходу до організації педагогічного процесу у професійній фізкультурній освіті; систематизація і узагальнення – з метою надання характеристики педагогічної системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту в контексті акме-культурологічного підходу.

Виклад основного матеріалу. Осмислюючи сучасні ознаки акмеологічного і культурологічного підходів до організації педагогічного процесу у професійній фізкультурній освіті, нами обґрунтовано доцільність поєднання акме і культурологічної парадигми в єдиний акме-культурологічний підхід, який є найбільш придатним для підвищення якості професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту (Іваній, 2018). Акме-культурологічний (інтегрований) підхід до професійно-педагогічної підготовки у професійній фізкультурній освіті ми розглядаємо як новий методологічний підхід (Батечко, 2016), який вбираючи в себе все

раціональне з акмеологічного і культурологічного підходів на основі принципу комюлятивності забезпечує аналіз професійно-педагогічної підготовки крізь призму індивідуальних, особистісних та суб'єктивно-діяльнісних характеристик майбутнього фахівця в їх єдності, у всіх взаємозв'язках задля досягнення особистої й професійно-педагогічної самореалізації під час навчання і виконання професійно-педагогічних завдань та передбачають спрямування професійно-педагогічної підготовки на становлення особистості фахівця як суб'єкта професійно-педагогічної культури. Професійно-педагогічну підготовку майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту в контексті акме-культурологічного підходу ми розглядаємо як послідовний процес формування професійно-педагогічної культури, який забезпечує професійно-педагогічне становлення та розвиток майбутніх фахівців, формування здатності до навчання, саморозвитку, самовдосконалення упродовж життя з метою максимальної особистісної й професійно-педагогічної самореалізації, спрямованих на організацію фізичного виховання різних верств населення й успішної праці в усіх ланках спортивного руху та конкурентоспроможності на вітчизняному й світовому ринку праці.

Організація освітнього процесу при акме-культурологічному підході вимагає нових принципів структурування, які відбивають цілісність майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту як біосоціальної істоти, яка взаємодіє з природою та суспільством за певними нормами, традиціями, цінностями, правилами, розвивається в акме-культурологічному середовищі. Очевидно, що для вирішення сучасних проблем підготовки фахівців фізкультурно-спортивних спеціальностей наукової платформи, яка ґрунтується на ізольованих гуманітарних, природничо-наукових та фахово орієнтованих знаннях стає недостатньою. Продуктивним для обґрунтування підготовки таких фахівців, на нашу думку, є інтегрований, а не збиральний аспект знань, підхід з міждисциплінарних позицій. При цьому студент переводиться із рангу об'єкта в ранг суб'єкта творчості (креативності), а традиційний навчальний матеріал – із предмету засвоєння в засіб досягнення деякої перспективної мети (Іваній, 2016).

Особливості управління професійно-особистісним розвитком фахівця з фізичного виховання та спорту в умовах акме-культурологічної освітньої практики (яка характеризується присутністю суб'єктивних смислів, цінностей, основами своєї діяльності) полягають

у ціннісно-орієнтованому характері, діалогізації управління, трансформації управління в самоуправління, в гнучкості, рухливості організаційної структури управління, такі взаємодії її компонентів, до яких ми відносимо:

- властивості фахівця як цілого (образ світу, спрямованість, особливості вияву креативності, інтелектуальні й операторні риси індивідуальності, емоційність, професійні очікування, уявлення про своє місце в професійній спільності);

- гносиз професіонала (спеціальні риси, сприйняття інформації, її усвідомлення й прийняття рішень, гностичні вміння, навички та дії);

- праксиз професіонала (специфічні риси, моторика, вміння, навички, дії тощо);

- інформованість, знання, досвід, культура професіонала (специфічні риси, орієнтування в науці й теоретичні знання в галузі фізичної культури та спорту);

- психодинаміка (інтенсивність переживань, швидкість їх зміни, навантаження й складності у галузі фізичної культури та спорту).

Суб'єктивність студента в контексті акме-культурологічного підходу може бути розглянута двояко: з однієї сторони, з позиції відповідності цілей, мотивів, способів дій студентів педагогічним вимогам (професійно-педагогічна рефлексія), а з другої – з точки зору виходу за межі цих вимог, підпорядкування системи основних відносин завданням особистісної самореалізації, у тому числі – професійній самоактуалізації. Педагогічна діяльність при цьому розглядається як система утворення, яке включає спільні види діяльності викладача (навчання, виховання, розвиток) і студентів (учіння, саморозвиток, креативна самореалізація). Відмінною рисою такої діяльності є неперервна взаємодія її компонентів, обумовлюючи «саморух» і актуалізацію творчого потенціалу.

Для того, щоб реалізувати педагогічну взаємодію при акме-культурологічному підході, необхідно створити наступні соціально-психологічні умови в межах професійної підготовки: а) впровадити інноваційну освітню модель на принципах модульно-розвиваючої організаційної системи; б) домогтися взаємозалежного функціонування поведінкових механізмів й системи соціальних установок в процесі суб'єктивно-орієнтованої педагогічної організаційної діяльності; в) забезпечити суб'єктивну самореалізацію у педагогічній взаємодії (суб'єкт, особистість, індивідуальність, універсам (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика педагогічної системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту в контексті акме-культурологічного підходу

Періоди структурування цілісного організаційного процесу			
Інформаційно-пізнавальний	Нормативно-регуляційний	Ціннісно-естетичний	Духовний
Проблемно-ситуаційна технологія (здобуття знань)	Критично-регуляційна технологія нормування наукових знань акме-культурного досвіду	Ціннісно-особистісна технологія збагачення соціокультурного досвіду	Духовно-креативна технологія самореалізації людського потенціалу учасників педагогічної взаємодії
Форми самореалізації студентів в освітньому процесі			
Навчання	Виховання	Освіта	Самореалізація
Пошукова-пізнавальна-активність-знання	Система суб'єкт-обект-субективних взаємовідносності-знання і норми	Соціокультурний досвід у сукупності з національними цінностями-знання, норми, цінності	Виявлення потенціалу особистості через пріоритет суб'єктивного над об'єктивним
Складові самореалізації			
Когнітивна	Емоційно-оціночна	Поведінкова	Спонтанно-креативна
«Я-образ»: характеризує зміст уявлень індивіда про себе	«Я-образ»: уявлення про себе як майбутнього фахівця – відношення до себе	«Я-вчитель»: форма, розкриття, самореалізація	«Я-креативне»: самопізнання, саморефлексія
Механізми самореалізації			
Ситуація	Мотивація	Дія	Післядія
Певна просторово-часова конфігурація сил, смислів, дій, психоформ	Перехід ситуації в мотивацію, тобто процес формування різних мотивів	Конкретний поведінковий акт як ситуативно-мотивована актуалізація психолого-педагогічної готовності до професійної діяльності	Як рефлексія події і результату вчинку
Основні етапи становлення студента			
Суб'єкт	Особистість	Індивідуальність	Універсум
Закріплення індивідуально-практичної поведінки	Нормування спец-знання і формування особливих властивостей (моральність, відповідальність тощо)	Збагачення соціокультурним досвідом власного Я, становлення оригінальності й небуденності вчинку - події	Саморозвиток Я – креативного через саморефлексію

Нами встановлено, що кожний період і етап повноцінного освітнього процесу, визначаючи мету, завдання, структуру й психолого-педагогічний зміст взаємовідношень на заняттях, характеризується наявністю своєї системи спонукань (включає потреби, спрямування, установки, бажання, мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації, ідеї, ідеали), яка в окремих ситуаціях самореалізації виключає виникнення і розвиток різних внутрішніх стимулів освітньої діяльності (пізнавальних, соціальних, духовних) й, як наслідок, різних форм і механізмів психічної активності й самоактивності.

Важливим кроком при використанні акме-культурологічного підходу в професійній фізкультурній освіті є змістова видозміна програм, включення його в предметний зміст дисциплін.

Так, розроблені нами комплексні інтегровані дисципліни «Акме-культурологічні засади професійної фізкультурної освіти» та «Основи професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту» відбивають особливості глобальних проблем сучасності. Їх програми розпочинаються не з вивчення питань історичного становлення певної дисципліни, а з виділення суті й причин виникнення тієї чи іншої проблеми і пошуку альтернативних методів її вирішення. Пошагова побудова матеріалу дозволяє неодноразово повертатися до пройденого. При значному скороченні навчального часу вдається розширити загальноосвітню базу студентів, закріпити зв'язки між попереднім досвідом і новими знаннями (<http://fc.sspu.edu.ua/kafedra-tearti-ta-metoduky-fizychnoi-kultury/kolektyv>).

З позицій акме-культурологічного підходу управління якістю професійної фізкультурної освіти полягає у виборі таких методів, які були б погоджені зі внутрішніми властивостями освітньої системи (діалогічні, дискусійні, евристичні, проблемні, ігрові, проектні, творчої ситуації тощо). Такі зовнішні впливи виводять її на один із власних шляхів розвитку та можуть привести до суттєвих якісних змін в освітньому процесі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Обґрунтовано акме-культурологічний підхід до організації професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у закладі вищої освіти. Представлено авторське трактування понять «акме-культурологічний (інтегрований) підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту» та «професійно-педагогічна підготовка майбутніх фахівців з фізичного

виховання та спорту на акме-культурологічних засадах». Подано характеристику педагогічної системи професійно-фізкультурної освіти в контексті акме-культурологічного підходу, в основу якої покладено духовні цінності самореалізації особистості у цілому й окремих її якостей (періоди структурування цілісного організаційного процесу, форми самореалізації студентів в освітньому процесі, складові самоорганізації, механізми самореалізації, основи етики становлення студента в педагогічній взаємодії суб'єкт-особистість-індивідуальність-універсум).

Вказується на можливість управління якістю професійно-педагогічної підготовки студентів з позицій акме-культурологічного підходу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні варіативних моделей професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту на акме-культурологічних засадах (професійно-мотиваційна, спортивно-діяльна тощо).

ЛІТЕРАТУРА

- Батечко Ніна (2017). Методологія освітології: Енергетичний аспект. Освітологічний дискурс. № 1/2. С. 1-13. Batechko, N. (2017). Methodology of education: Energy aspect. *Educational discourse*, 1/2, 1-13.
- Дерека Т.Г. (2017). Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання: дисертація доктора педагогічних наук: 13.00.04. Київ. Dereka, T.H. (2017). Acmeological principles of continuous professional training of physical education specialists (dissertation of the Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.04). Kyiv.
- Іваній Ігор (2016). Фізкультурна освіта: концептуальні засади формування професійно-педагогічної культури студентів. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Вип. 1/2 (46-47). – С. 16-24. Ivanii, I.V. (2016). Physical culture education: conceptual principles of formation of professional-pedagogical culture of students. *Continuous professional education: theory and practice*, 1/2 (46-47), 16-24.
- Іваній Ігор (2018). Акме-культурологічні засади професійно-педагогічної підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, № 4 (72). С. 68-79. Ivanii, I.V. (2018). Acme-culturological principles of professional-pedagogical training of specialists in physical education and sports. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific magazine*, 4 (72), 68-79
- Кондрацька Г.Д. (2017). Професійно-мовленнева культура майбутнього фахівця фізичного виховання в системі вищої освіти: монографія. Дрогобич: ВВ ДДПУ імені Івана Франка. Kondratska, H.D. (2017). Professional-speech culture of the future physical education specialist in the system of higher education: monograph. Drohobych: VV DDPU imeni Ivana Franka
- Новицький Ю. В. (2009). Акмеологічні чинники спортивного зростання. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.

10. 159–163. Novytskyi, Yu. V. (2009). Acmeological factors of sports growth. *Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sport, 10*, 159–163
- Сидорчук Н. Г. (2015). Культурологічні аспекти удосконалення підготовки професійних кадрів в навчальних закладах університетського типу. *Проблеми освіти, 85*, 174-179. Sydorчук, N. H. (2015). Culturological aspects of improving the training of professional personnel in educational institutions of the university type. *Problems of education, 85*, 174-179.
- Gaj E. (1996). *Dzieje Akademii Wychowania Fizycznegn w Poznamiu (1919-1994)*. Seria: Monogzafe. Poznan.
- Grabowski H. (2004). *Uwagi kzytyczne o wychowaniu fizycznym I ksetalcenim nauczycirli*. Krakow: Imnuls.
- Yaworski Z. (2007). *Rozwoj publicznych uchlni w ychowania fizycznego w Polsee*. Warszawa. Almamer.

SUMMARY

Ivanii Ihor, Hvozdetzka Svitlana. Acme-culturological approach to the organization of the pedagogical process in professional physical education.

The article describes an acme-culturological approach to the organization of professional-pedagogical training of future specialists in physical education and sports in a higher education institution, which is based on the spiritual values of self-realization of the individual as a whole and his individual qualities. At the same time, the system of subjective formation of the student is considered in the context of the holistic process of professional physical education. It is pointed out the possibilities of managing the quality of professional-pedagogical training of students from the standpoint of the acme-culturological approach, which consists in choosing methods and technologies of training that are compatible with the internal properties of the physical education educational process.

Key words: *acme-culturological approach, future specialists in physical education and sports, professional-pedagogical training, subjective attitude, educational process.*